

ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ

УДК 574:34

ХРОКАЛАЎ В.А.

старэйшы выкладчык
Універсітэт грамадзянскай абароны
МНС Рэспублікі Беларусь,
г. Мінск

Статья поступила 30 ноября 2019 г.

ЗАБЕСПЯЧЭННЕ НАЦЫЯНАЛЬнай БЯСПЕкі ў ЭКАЛАГІЧНАй СФЕРы ОРГАНАМІ І ПАДРАЗДЗЯЛЕННЯМІ ПА НАДЗВЫЧАЙНЫХ СІТУАЦЫЯХ: ПРАВОВыя І ОРГАНІЗАЦЫЙНЫя АСПЕКТы¹

У артыкуле аўтар звяртае ўвагу на арганізацыйныя і прававыя аспекты забеспячэння нацыянальнай бяспекі ў экалагічнай сферы, у тым ліку роль органаў і падраздзяленняў па надзвычайных сітуацыях Рэспублікі Беларусь у даннай дзейнасці.

Ключавыя словы: *бяспека, нацыянальная бяспека, экалагічная бяспека, пагроза, надзвычайная сітуацыя.*

KHROKALAU Vitali A.

Senior Lecturer
Universitet Ministry of Emergency Situations of the Republic of Belarus Civil Protection,
Minsk, Republic of Belarus

NATIONAL SECURITY BODIES IN THE ENVIRONMENTAL FIELD AND EMERGENCY DEPARTMENTS: LEGAL AND ORGANIZATIONAL ASPECTS

In the article, the author draws attention to the organizational and legal aspects of ensuring national security in the environmental sphere, including the role of emergency agencies and departments of the Republic of Belarus in this activity.

Keywords: *security, national security, environmental security, threat, emergency situation.*

¹ Стаття публікується в авторській редакції.

Ўводзіны. Сучасны свет знаходзіцца ў актыўнай фазе кардынальных змен у грамадскіх, ваенна-палітычных, эканамічных і іншых сферах, якія валодаюць высокай інтэнсіўнасцю і дынамічнасцю, што характэрна і для сучаснай Рэспублікі Беларусь.

Актыўная трансфармацыя сусветнай эканомікі забяспечвае пераход да новага тэхналагічным ўкладу. Тэхналагічная эвалюцыя разам з развіццём тэхналогій, прамысловасці і эканомікі дзяржавы ў цэлым, што у сваю чаргу таксама становіцца і крыніцай прынцыпова новых пагроз ва ўсіх сферах жыццядзейнасці, падаючы новыя, раней недаступныя, магчымасці негатыўнага ўздзеяння на асобу, грамадства і дзяржаву.

У сувязі з гэтым, неабходна акцэнтаваць увагу, што нацыянальныя інтарэсы Рэспублікі Беларусь вызначаны ў Канцэпцыі нацыянальнай бяспекі і ахопліваюць усе сферы жыццядзейнасці асобы, грамадства і дзяржавы, яны цесна ўзаемазвязаны і з'яўляюцца канцэптuallyнымі арыенцірамі для доўгатэрміновага развіцця. Сярод іх: “забяспячэнне экалагічна-спрыяльных умоў жыццядзейнасці грамадзян; пераадоленне негатыўных наступстваў радыёактыўнага забруджвання тэрыторыі краіны і іншых надзвычайных сітуацый, рэабілітацыя экалагічна парушаных тэрыторый”¹.

У той жа час, усе намаганні дзяржавы накіраваныя на забяспячэнне экалагічна спрыяльных умоў жыццядзейнасці могуць быць перакрэсленыя, у выніку ўсяго толькі адной надзвычайнай сітуацыі, якая прывядзе да маштабнага забруджвання тэрыторыі хімічнымі, радыёактыўнымі ці іншымі рэчывамі.

У сувязі з гэтым, аўтар у артыкуле акцэнтаваў увагу на арганізацыйных і прававых аспектах забяспячэння нацыянальнай бяспекі ў экалагічнай сферы, у тым ліку органамі і падраздзяленнямі па надзвычайных сітуацыях Рэспублікі Беларусь.

Асноўная частка. Нягледзячы на ўстойлівае функцыянаванне сістэмы забяспячэння нацыянальнай бяспекі Рэспублікі Беларусь, у Канцэпцыі нацыянальнай бяспекі вызначаны спектр асноўных пагроз, якія могуць уплываць на стан нацыянальнай бяспекі. У тым ліку: а) узнікненне на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь альбо зблізку яе межаў буйнамаштабных надзвычайных сітуацый прыроднага і тэхнагеннага характару, эпідэміі і эпідэміялагічнай; б) незаконнае распаўсюджванне у Беларусі ці перамяшчэнне праз тэрыторыю Беларусі зброі масавага знішчэння, яе кампанентаў і сродкаў дастаўкі, тэхналогій і абсталявання двойнога прызначэння, зброі, боепрыпасаў, радыёактыўных, хімічных, біялагічных і іншых небяспечных рэчываў і матэрыялаў; в) радыёактыўнае, хімічнае і біялагічнае забруджванне глебаў, зямель, вод, нетраў, расліннасці і атмасферы.

Усе пагрозы нацыянальнай бяспекіносяць, як правіла, комплексны і ўзаемазвязаны характар, а, такім чынам, патрабуюць і комплекснага падыходу ў нейтралізацыі пагрозы іх узнікнення.

Разглядаючы пагрозы нацыянальнай бяспекі ў экалагічнай сферы, якія ўваходзяць у кампетэнцыю Міністэрства па надзвычайных становішчах, неабходна акцэнтаваць увагу на вялікую колькасць прычын і ўмоў, якія садзейнічаюць рэалізацыі пагроз нацыянальнай бяспекі ў выглядзе надзвычайных сітуацый, якія ўплываюць на стан нацыянальнай бяспекі. Так, напрыклад, дынамічнае развіццё прамысловасці, выкарыстанне новых матэрыялаў і тэхналогій з аднаго боку забяспечвае эканамічнае развіццё і ўмацаванне дзяржавы, але з іншага боку становіцца крыніцай новых відаў пагроз, у тым ліку і ў экалагічнай сферы.

У сувязі з гэтым, неабходна акцэнтаваць увагу на наступных фактарах: па-першае, на тэрыторыі Беларусі дастаткова вялікая канцэнтрацыя экалагічна небяспечных аб'ектаў (ААТ «Гродна Азот», ААТ «Нафтан» і інш.), якія размешчаны, у тым ліку, каля жылых зон.

Па-другое, развіццё прамысловасці суправаджаецца шматкратным павелічэннем аб'ёмаў перерапрацоўваемых матэрыялаў, іх

¹ «Об утверждении Концепции национальной безопасности Республики Беларусь» Указ Президента Республики Беларусь от 09.11.2010 N 575

разнастайнасцю і глыбінёй перапрацоўкі, што, у сваю чаргу ў выпадку ўзнікнення аварыйнай сітуацыі або наўмысных дзеянняў, здольна прывесці да ўзнікнення буйнамаштабных надзвычайных сітуацый. У тым ліку, з выкідам ў навакольнае асяроддзе небяспечных рэчываў і матэрыялаў (хімічных, радыеактыўных, біялагічных і г.д.), уздзеянне якіх здольна прывесці да масавай гібелі людзей, жывёл, узнікненню эпідэміі і эпідэміяў. (Напрыклад, 1976 г. у італьянскім г. Севезо пры выбуху працоўнага котла хімічнага камбіната «ICMESA» адбыўся выкід каля 2 кг дыяксіну (гэта колькасць рэчыва здольна забіць больш за 100 млн. Чалавек) [1]. Аварыя на Чарнобыльскай АЭС у 1986 годзе. Аварыя на хімічным прадпрыемстве карпарацыі «Юніён Карбайд» ў 1984 года ў індыйскім г. Бхопал, у выніку якой паводле афіцыйных дадзеных загінула больш за 500 чалавек і больш за 6 000 атручаных трэць, якіх памерла ў перыяд некалькіх тыдняў пасля аварыі [2] і іншыя).

Па-трэцяе, функцыянаванне прамысловых прадпрыемстваў немагчыма без перамяшчэння рэчываў і матэрыялаў, якія ўваходзяць у тэхналагічны цыкл (хімічныя, біялагічныя, радыеактыўныя і г.д.), разнастайнымі спосабамі (аўтамабільным, чыгуначным, трубаправодным транспартам і інш.), што таксама ўяўляе пагрозу ўзнікнення надзвычайных сітуацый па ўсім маршруце перамяшчэння небяспечных грузаў.

Нельга не ўлічваць і той факт, што Рэспубліка Беларусь знаходзіцца ў адносна спрыяльным рэгіёне, у частцы датычнай прыродных катаклізмаў (паводкі, землятрусны і г.д.), у той жа час гэта не выключае магчымасці ўзнікнення небяспечных прыродных надзвычайных сітуацый, здольных паўплываць на стан нацыянальнай бяспекі (маштабныя лясныя пажары, перасоўванне інвазійных жывёл праз межы Рэспублікі Беларусь і г.д.).

Улічваючы вышэй сказанае, неабходна звярнуць увагу на наступныя аспекты: па-першае, прычынамі ўзнікнення надзвычайных сітуацый могуць з'яўляюцца як праявы сіл прыроды, так і дзеянні грамадзян, у тым ліку і неправамерныя.

Так, напрыклад, у 2018 годзе на тэрыторыі Рэспублікі Беларусь адбылося

6112 надзвычайных сітуацый, з іх – 6104 пажары і выбухі. У выніку якіх загінула 517 чалавек, траўміравана – 320 [3]. Асноўнымі прычынамі адбыўшыхся пажараў з'явіліся: неасцярожнае абыходжанне з агнём; парушэнні правілаў прылады і эксплуатацыі печы, цеплагенеруючых апаратаў і прылад; парушэнні правілаў прылады і эксплуатацыі электрычных сетак і электраабсталявання, падпал.

Па-другое, ліквідацыя наступстваў аварый і надзвычайных сітуацый патрабуе аператыўных і зладжаных дзеянняў цэлага шэрагу суб'ектаў (МНС, аварыйныя службы арганізацый, рэспубліканскія органы дзяржаўнага кіравання, органы мясцовага кіравання і самакіравання, ўласнікі аб'ектаў і г.д.), што немагчыма без дасканалы распрацаваных схем ўзаемадзеяння, выразнага размежавання паўнамоцтваў ўсіх суб'ектаў, якія ўдзельнічаюць у ліквідацыі надзвычайнай сітуацыі.

У сувязі з гэтым варта акцэнтаваць увагу на:

– неабходнасці актуалізацыі нарматыўна-прававой базы, у частцы датычнай арганізацыйных і прававых аспектаў узаемадзеяння органаў і падраздзяленняў па надзвычайных сітуацыях у ходзе ліквідацыі надзвычайных сітуацый з іншымі суб'ектамі, якія ўдзельнічаюць у ліквідацыі надзвычайных сітуацый і іх наступстваў;

– неабходнасці ўдасканалення заканадаўчых актаў Рэспублікі Беларусь, у частцы датычнай адказнасці за ўчыненне супрацьпраўных дзеянняў, якія прывялі да ўзнікнення надзвычайных сітуацый;

– неабходнасці правядзення крыміналагічнай характарыстыкі правапарушэнняў, якія прыводзяць да ўзнікнення надзвычайных сітуацый і распрацоўку мер іх прафілактыкі.

Заклучэнне. Такім чынам, неабходна адзначыць, што ўзнікненне аварый на прамысловых аб'ектах, звязаных з перапрацоўкай небяспечных рэчываў (хімічных, радыеактыўных і г.д.) здольна прывесці да ўзнікнення буйнамаштабных надзвычайных сітуацый, масавай гібелі людзей і заражэнню тэрыторыі, а таксама паўплываць на стан экалагічнай бяспекі як асобнага рэгіёну, так і дзяржавы ў цэлым.

У сувязі з гэтым, з мэтай мінімізацыі небяспекі ўзнікнення надзвычайных сітуацый, якія ўплываюць на стан экалагічнай бяспекі, неабходна звярнуць увагу на тое, што:

– забеспячэнне экалагічнай бяспекі з'яўляецца адным прыярытэтаў сферы забеспячэння нацыянальнай бяспекі Рэспублікі Беларусь;

– правядзенне крыміналагічнай характарыстыкі правапарушэнняў, якія прыводзяць да ўзнікнення надзвычайных сітуацый, дазволіць выявіць асноўныя спосабы іх здзяйснення, сацыяльна-псіхалагічныя асаблівасці правапарушальніка, што дазволіць распрацаваць мэтанакіраваныя меры прафілактыкі гэтых правапарушэнняў;

– удасканаленне прававога рэгулявання ў сферы забеспячэння экалагічнай бяспекі дазволіць знізіць рызыку ўзнікнення буйнамаштабных надзвычайных сітуацый.

Спіс літаратуры

1. Італьянская Чарнобыль – Севезо [Электронны рэсурс]. – https://esoreiter.ru/index.php?id=0914/italjanski_chnobyl_sevezo.htm&dat=news&list=09.2014. Дата доступу: 2019/09/26.
2. 1984: хімічны апакаліпсіс у Бхопале / / Грамадска-палітычны часопіс «Планета» [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: <https://planeta.by/article/1759>. Дата доступу: 2019/09/26.
3. Міністэрства па надзвычайных сітуацыях Рэспублікі Беларусь [Электронны рэсурс].

– Рэжым доступу: <https://mchs.gov.by/ministerstvo/statistika/svedeniya-o-chs>. Дата доступу: 2019/09/26.

4. Штэпа, В.Н. Сучасныя тэндэнцыя развіцця экалагічнай бяспекі грамадства: аксіялагічны аспект / В.Н. Штэпа, Сакалова С.Н. // Веснік Палескага дзяржаўнага ўніверсітэта. Серыя грамадскіх і гуманітарных навук. – 2015. – № 2. – С. 77-83.

References

1. *Italian Chernobyl Seveso*. Available at: https://esoreiter.ru/index.php?id=0914/italjanski_chnobyl_sevezo.htm&dat=news&list=09. (accessed: 2014 2019/09/26).
2. 1984: *The chemical apocalypse in Bhopal Socio-political magazine "Planet"*. Available at: <https://planeta.by/article/1759>. (accessed: 2019/09/26)
3. *The Ministry of the Republic of Belarus for Emergency Situations*. Available at: <https://mchs.gov.by/ministerstvo/statistika/svedeniya-o-chs>. (accessed: 2019/09/26)
4. Shtepa V.N., Sakalova S.N. Sochasnyaya tendensy razvitstsiya ekalagichnaya byaspeki gramadamy: aksyyalagichny aspect [Current trends in the development of environmental security of society: the axiological aspect]. *Vesni`k Paleskaga dzyarzhau`naga uni`versi`te`ta. Sery`ya gramadski`kh gumani`tarny`kh navuk* [Bulletin of Palesky State University. Series in Social Sciences and Humanities]. 2015, no. 2, pp. 77-83.

Received 30 November 2019